

**ÇİZGİ FİMLERDEKİ ŞİDDET İÇERİĞİNİN ÇOCUKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ***
THE IMPACT OF CARTOON VIOLENCE ON CHILDREN

*Elif ŞEŞEN***

*Kazım Özkan ERTÜRK****

Özet

Çocukluğun ilk yılları öğrenmenin en yoğun ve en verimli olduğu yıllardır. Çocukların bu dönemde öğrendikleri şeyler tüm hayatları boyunca onlara eşlik eder. Günümüzde zamanının büyük kısmını kitle iletişim araçları ve mesajları ile iç içe geçiren çocuklar, renkli hayali kahramanlar ve çok seçenekli çizgi filmlerle karşılaşmaktadırlar. Modern yaşamın önemli bir sorunu olan şiddet ve şiddet unsurları da çizgi filmler aracılığıyla çocuklara kolaylıkla aktarılabilir. Çocukların, çizgi filmlerde karşılaştıkları ve hafızalarına kaydettikleri şiddet içerikli söz ve görüntüler bütün yaşamları boyunca etkili olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı televizyonda yayınlanan çizgi filmlerdeki sembolik ve fiziksel şiddet unsurlarının çocuklar üzerindeki etkilerini anlamaktır. Çalışmada katılımsız gözlem ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bir anaokulda çocuklara çizgi film izletilmiş ve çocuklar, çizgi filmi izlerken ve sonrasında gözlemlenerek algı ve tutumlarında ne gibi değişimler olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Çizgi film izlendikten sonra çocuklara çalışmanın amacına uygun sorular yöneltilerek, ne düşündükleri sorulmuştur ve bulgular çalışmaya aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çizgi Film, Şiddet, Televizyon

Abstract

The first years of childhood are the most productive time for learning. Everything learned by children in this period has been accompanied throughout their entire lives. Children who spend most of their time in front of television screen have been confronted with colorful imaginary heroes in cartoons. Violence, which is an important problem nowadays, has been easily transferred to children by the cartoons. Cartoon violence can affect children's whole life. The aim of this study is to understand the impact of physical and symbolic violence on cartoons on children. Indirect observation and interview methods were used in the study. Firstly children were watched a cartoon episode in a kindergarten and then while watching and

* 6. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Üniversitesi, İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Niğde, elifsesen@gmail.com

*** Prof. Dr. Niğde Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Niğde ozkanerturk@mynet.com

afterwards they were observed in order to try to examine the changes of their movements. After watching the children were asked about the violence cartoon.

Keywords: Child, Cartoon, Violence, Television

GİRİŞ

Teknolojinin ve dolayısıyla iletişimin gelişmesiyle birlikte en yaygın kitle iletişim aracı olan televizyonun hayatımızdaki önemi de gün geçtikçe artmıştır. Televizyonda yayınlanan program içeriklerinden çocuklar üzerinde en fazla etkili olan ve onların dikkatini çeken çizgi filmlerdir. Günümüzde önemli bir sorun olan şiddet, çizgi filmlerle çocuklara kolaylıkla aktarılabilir. Çizgi filmlerdeki fiziksel, sembolik ve diğer şiddet türleri televizyon kanallarında ve çeşitli programlarda sürekli çocuklara aşılanmaktadır. Yerel ve yabancı kanalların birçoğunda çizgi filmler yayınlanmakta ve çocuklar çizgi filmlerde şiddetin her türlü ile karşılaşabilmektedir. İlkokul çağındaki bir çocuk o güne kadar televizyonda yaklaşık 8.000 cinayet ile 100.000'den fazla şiddet sahnesine tanık olmaktadır (Huston vd., 1992).

RTÜK'ün Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması (2013) sonuçlarına göre 6-10 yaş arasındaki çocuklar, yılda ortalama 1000 saatlerini okulda geçirirken 1500 saatleri ise televizyon başında geçirmektedir. Yani bu yaş grubundaki çocukların günde ortalama 4 saat televizyon izlediği görülmektedir. Günün büyük bir kısmını televizyon karşısında geçiren çocuklar, renkli hayali kahramanlar ve çok seçenekli çizgi filmlerle karşılaşmaktadırlar.

Çocuklar izledikleri çizgi filmlerdeki hayali kahramanları kendi yaşamlarına geçirmeye ve günlük hayatlarında da izledikleri hayali kahramanlara benzediklerini düşünerek onlar gibi davranmak istemektedirler. Bu çalışmada çocukların izledikleri çizgi filmlerden ne kadar etkilendikleri, çizgi filmde gösterilen sembolik ve fiziksel şiddeti kendi hayatlarına ne derecede yansıttıkları incelenmiştir.

1. ŞİDDET VE ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET

Şiddet dilimize Arapçadan giren bir sözcük olup, sözcüğün “peklik”, “sertlik”, “sıkılık” gibi anlamları vardır. Şiddet sözcüğü geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu kullanımlar arasında; bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara vb. yetersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma da (Hobart, 1996, s. 52) bulunmaktadır.

Michaud (1986, s. 24) “Şiddet” adlı çalışmasında “Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel ahlaki, moral, manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır” ifadesini kullanmaktadır.

Şiddet, bireysel olmanın yanında aynı zamanda toplumsal bir üretimin sonucudur. Şiddet algısının toplumdaki topluma farklılaşması, şiddetin toplumsal üretim sürecinin sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Şiddetin toplum içinde, toplum tarafından nasıl sunulduğu, nasıl kabul gördüğü önemlidir. Çünkü kabul gören şiddet meşru hale gelebilmektedir. Hatta şiddet, genellikle bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez (Ergil, 2001, s. 40). Bir toplumun şiddeti meşru görmesi, hak arama ve çözüm yöntemi olarak kullanılması, şiddeti günlük ve sıradan yaşamın bir parçası haline getirir ve onu yaygınlaştırır (Işıker, 2011, s. 11).

Şiddet sosyal, kültürel, ekonomik ve politik birçok faktörün karşılıklı olarak birbirini etkilediği karmaşık bir olgudur. Dünya Sağlık Örgütü’nün Şiddet ve Sağlık Raporunda (2002) şiddet üç şekilde ele alınmaktadır:

- Kendine yönelik şiddet: 1) İntihar 2) Bedene zarar verici uygulamalar
- Kişilerarası şiddet: 1) Aile içi şiddet: Eş istismarı, çocuk istismarı, yaşlı istismarı 2) Topluluk şiddeti: Yerleşik nüfusa yönelik şiddet, yabancıya yönelik şiddet
- Kolektif şiddet: 1) Toplumsal şiddet 2) Politik şiddet 3) Ekonomik şiddet

Toplumsal yaşamda rastlanan şiddet şekilleri ise şöyle sınıflandırılabilir (Subaşı, 2017):

- Kendine dönük şiddet: İntihar, bedene zarar verici şiddet
- Kişilerarası şiddet: Kadına, çocuğa, yaşlıya yönelik şiddet, flört şiddeti (dating), aile içi şiddet
- Organize şiddet: Uluslararası şiddet, kolektif şiddet, politik şiddet, iktidar şiddeti, iktidara karşı şiddet
- Medya şiddeti: Yazılı ve görsel basında şiddet içeren görüntü, ses ve yazı ile ortaya çıkan şiddet
- Diğer şiddet çeşitleri: Çete şiddeti, kan davaları, sokak şiddeti, insan ve organ ticareti, pornografi, homoseksüel ve lezbiyenlere yönelik şiddet, azınlıklara yönelik şiddet, işyerinde, okulda ve spor olaylarında şiddet

Şiddet konusu ile ilgili bir başka ayırım da fiziksel ve sembolik şiddet olarak yapılabilir. İnsanların önemli bir bölümü için şiddet denilince akla ilk gelen fiziksel şiddet olmaktadır. Şiddeti Önleme Platformu Medya ve Şiddet Çalışma Grubu Raporu’na (2015) göre, fiziksel şiddet, toplumda yaşanan şiddet olayları cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek statülerine göre farklılaşmaktadır. Ancak genel olarak fiziksel şiddet güçlü konumda olan

güçsüze yönelik olmaktadır. Fiziksel şiddet, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir.

Fiziksel şiddet kadar önemli olmasına rağmen genelde göz ardı edilen bir diğer şiddet çeşidi de sembolik ya da simgesel şiddettir. Eylem öncesi kullanılan simgesel dil ve işaretleri kapsamaktadır. Simgesel şiddette daha çok yüz ifadeleri, mimik ve işaretler egemen unsurdur. Simgesel şiddette önemli olan bir konu da uygulanan şiddetin yöntemleridir. Ad takma, iğneleyici cümleler kurma, laf söyleme, kızma, tehdit etme, alay etme, hakaret etme, küfür etme, bağırma, aşağılama, azarlama gibi davranışlar simgesel şiddetin uygulanmasında yer almaktadır.

Pierre Bourdieu (1997, s. 21) sembolik şiddet kavramını ilk kez kullandığı eseri olan *La Distinction* (Ayrım-1984) adlı kitabında şiddetin görünmeyen ve kibar şekli olarak gördüğü sembolik ya da simgesel şiddeti “ona maruz kalanların ve aynı zamanda da, çoğu kez, onu uygulayanların sessiz suç ortaklığıyla ve her iki tarafın da onu uyguladıkları ya da ona maruz kaldıklarının bilincinde olmadıkları ölçüde uygulanan bir şiddet” olarak tanımlamaktadır.

Simgesel şiddetin dayandığı temel kaynak olarak, egemenlik altındaki habitusunu oluşturan yapılarla egemenlik ilişkilerinin yapısı arasındaki uyum gösterilebilir. Habitus bireylere içkin olan, zihinsel ve bedensel kaynaklara işaret eder ve bireysel özelliğine rağmen habitusun toplumsal olanla doğrudan bir ilişkisi vardır. Yani egemenlik altında olan birey, egemen olanı egemenlik ilişkisinin ürettiği ve bundan dolayı da egemen olanın çıkarına uygun olan kategoriler aracılığıyla algılar (Bourdieu, 2006, s. 198). Habitus bireylere içkin olan, zihinsel ve bedensel kaynaklara işaret eder ve bireysel özelliğine rağmen habitusun toplumsal olanla doğrudan bir ilişkisi vardır. Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta, sembolik şiddetin sadece olaylar bütünü olmadığı, onun aynı zamanda olayları dizginleme, yargılama, görme ya da görmezden gelme şekli (Micaud, 1991, s. 124) olarak da görülebileceğidir.

Simgesel şiddetin en önemli dinamiklerinden birisi ise televizyondur. Bourdieu için de çok önemli bir konu olan televizyon seçkinlerin, yönetenlerin ve hakim sınıfın kendi lehlerinde kamuoyu oluşturması açısından önemli bir şiddet aracıdır. Çocuğa karşı şiddeti açıklamak için bir takım temel yaklaşımlar geliştirilmişse de bu yaklaşımlardan hiçbiri tek başına çocuğa yönelik şiddetin nedenini açıklamamaktadır. Ancak çocuğuna karşı fiziksel şiddet kullanan anne-babanın çocukluğunda aynı davranışla sıkça karşılaştığı görülmektedir. Ayrıca çalışmalar şiddet eğiliminin nesillerce devam ettiğini de göstermektedir. Fiziksel şiddetin çocuklar üzerindeki bazı olumsuz etkilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kurtay vd., 2004, s. 3):

- Fiziksel ceza gören çocuk kaygı yaşamakta ve içine kapanmaktadır. Bu çocukların benlik kavramlarını da etkilemektedir.
- Fiziksel ceza ile öz saygının azalması ve psikolojik sorunlar arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.
- Fiziksel ceza çocukta saldırganlık ve şiddet davranışlarını ön plana çıkarmıştır.
- Şiddetli bir fiziksel cezaya maruz kalan bir çocuk korkmakta ve kendini çaresiz, değersiz hissetmektedir.
- Çocukluklarında fiziksel şiddet görmüş üniversite öğrencilerinin yoğun kaygı ve depresyon yaşadıkları, sosyal ilişkilerinin olumsuz olduğu belirlenmiştir.
- Şiddete maruz kalan çocuk bunu normal bir davranış olarak görmekte ve yetişkin olarak aynı davranışları kendi çocuklarının üzerinde sergilemektedir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar, Türk aile yapısı ve çocuk yetiştirme yöntemleri içinde fiziksel cezanın bir disiplin aracı olarak yer aldığını ve dayanın bu nedenle Türk toplumunda yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir (Polat, 2000, s. 36). UNICEF ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (2008) gerçekleştirdiği bir araştırma Türkiye'de yaşayan 7-18 yaşları arasındaki çocukların aile içinde %45'inin fiziksel istismara, %51'nin duygusal istismara ve %25'inin ise ihmale maruz kaldığını ortaya çıkarmıştır. Bir başka araştırma da çocukların %70.4'ü psikolojik, %58.1 fiziksel istismara maruz kaldığını, %42.4'ü ise ihmale uğradığını (Arkadaş, 2013, s. 30) belirtmektedir.

2. ÇİZGİ FİMLERDE ŞİDDET GÖSTERİMİ

İletişim teknolojisi, her gün yeni teknik buluşlarla büyük değişim-dönüşümlere sahne olmakta ve bu alandaki hızlı gelişmeler, neredeyse insanoğlunun kontrolünden çıkıp insanı kontrol eder hale gelmektedir. Medyanın hızlı bir şekilde gelişmesi onun toplum üzerindeki etkisini arttırırken, beraberinde yeni tartışmalar ve yeni araştırmalar doğurmuştur. Bunlardan biri ise medya ve şiddettir (Sim, 1996, s. 127). Medyada şiddete uzun süre maruz kalma, problemlerin çözümü ve hedeflere ulaşmada şiddetin araç olarak kabullenilmesinin artmasına neden olmaktadır (Işıker, 2011, s. 44).

Televizyon yayınlarında yoğun şiddet gösteriminin şiddeti meşrulaştırdığı ve teşvik ettiği, özellikle çocuk ve gençler üzerinde saldırgan davranışların taklit edilerek öğrenilmesine yol açtığı öne sürülmektedir. Medyanın içerdiği şiddet içerikli görüntülerin çocuklar üzerindeki sosyal ve psikolojik etkisi oldukça önemlidir. Televizyonda yer alan şiddet, her iki cinsiyetteki ve bütün yaşlardaki her sosyoekonomik düzeyde ve her zekâ düzeyindeki çocukları etkileyebilmektedir (Karatay ve Keskin, 2006, s. 134).

Televizyon ve şiddet ilişkisinde sorunlu durumların başında şiddetin yoğun bir şekilde eğlendirici öge olarak kullanılması gelmektedir. Şiddet unsuru, komedi programlarından, haber bültenlerine kadar neredeyse bütün programlarda zaman zaman gereğinden fazla yer bulmakta ve yer yer eğlendirici bir temaya dönüşebilmektedir. Televizyonun eğlendirici ve renkli dünyasında şiddet, gerçeğin ötesinde sembolik bir anlam kazanmaktadır. Ancak şiddetin eğlenceli, sembolik ve gerçek dışı formda işlenmesi onu fantastik yapmakla birlikte, aynı zamanda olumsuz sonuçların çıkmasına da engel olamamaktadır (Işıker, 2011, s. 50). Şiddet içeriğinin eğlencenin bir parçası, hatta çoğu zaman temel ögesi olması, şiddetin kanıksanması sonucuna, dolayısıyla insanların duyarsızlaşmasına yol açabilmektedir.

Öte yandan çocukların televizyon izleyebilecekleri saatlerde de şiddete özendirici programlar yayınlanabilmekte ve çocuklar, şiddet içeren görüntü ve içeriklerden daha fazla etkilenebilmektedirler. Çocuklar, maruz kaldıkları iletişim mesajlarını kendileri için var olduğu düşüncesiyle yaşantıları ile direkt bağlantı kurma çabasına girerler. Bir çocuk, herhangi bir olgu hakkındaki düşüncelerini şüphesiz, çevresindeki etkilerin ışığında oluşturur. Çünkü çocuk henüz sosyalleşmemiş, ancak sosyalleşmeye açık; öğrenme sürecinin çok başında ve verilen her yeni şeyi alma eğilimindedir (Jersild, 1960, s. 33). Çocuklar, bilişsel yetenekleri henüz gelişmekte olduğu için televizyon mesajlarını genellikle yetişkin izleyicilerden farklı yorumlamaktadırlar. Genellikle “7 yaşından küçük çocuklar televizyonda gerçek ve kurgu ayrımını yapamamaktadırlar” (Işıker, 2011, s. 97). Çocuklar televizyonda gördüklerini sorgulamaksızın alıp taklit edebilme özelliklerinden dolayı, televizyonun başta gelen mağdurları olarak görülmektedir. Hayal ile gerçeği ayırt edemeyen çocuklar, büyük oranda gördüklerinin etkisinde kalmaktadırlar.

Fredric Wertham’ın (2004) medya metinleri (çizgi romanlar, televizyonda vb.) ve kliniğine gelen çocuklar üzerinde gerçekleştirdiği araştırmalardan hareketle ulaştığı sonuçlar, şu şekildedir:

- Çocuklar, televizyonu edilgen biçimde izlerler ve televizyonda izlediklerini, gördüklerini taklit ederler.
- Çocuklar, çizgi film veya televizyon film karakterleriyle özdeşlik kurarlar, onları kendilerine model alırlar.
- Çizgi romanlar, filmler ve televizyon gösterimleri çocukların gerçekle bağını koparıırken, aynı zamanda onların, kendi çevrelerine duyarsızlaşmalarında de etkili olur.

Televizyon programları incelendiğinde çocuklar için hazırlanan çizgi filmlerin dahi şiddetten arınmış olmadığı görülmektedir. Çizgi filmler, ilk hareketli görüntülerin çekildiği 1800’lerin sonlarından beri sinema tarihinin bir parçası olmuştur. Çizgi film, genellikle çocukları eğlendirmek amacıyla tasarlanan gerçek kişiler yerine animasyonların kullanıldığı bir tür film

(Thomson'dan aktaran Habib ve Soliman, 2015) olarak tanımlanabilir. 1980'ler ve 90'lar boyunca Tom & Jerry, Temel Reis, Bugs Bunny, Ninja Kaplumbağalar gibi Walt Disney yapımı çizgi filmler eğlence pazarında önemli başarı elde etti. Daha sonraki yıllarda ise Pokemon, Bakugan gibi Japon yapımları geldi. İlgi çekici renkleri, görüntüleri ve sesleri ile çizgi filmler çocukların ilgisini çeker. Çocukların çizgi film izlerken öğrendikleri diğer çocuklarla sosyalleşme tarzını etkilemektedir (Baran ve Davis, 2009, s. 217).

Çizgi filmlerin içeriklerinin, niteliklerinin ve oluşturdukları algının, yaş gruplarına göre değişmesine karşın; genel olarak çizgi filmlerin her yaş gurubunda seyredildiğini söylemek mümkündür. Habib ve Soliman'ın (2015) araştırma sonuçlarına göre, 2-5 yaş arası çocuklar haftada ortalama 32 saat, 6-11 yaş arası çocuklar ise 28 saat çizgi film izliyor. Ayrıca bir çocuk 12 yaşına kadar yaklaşık 20.000 saat çizgi film izliyor. Günümüzde bebekler daha birkaç aylıkken televizyon izlemeye başlıyorlar. TÜİK'in araştırma sonuçlarına göre 6-10 yaş arasındaki çocukların yaklaşık %94'ü televizyonda ya da internette çizgi film izliyor. Pek çok ebeveyn çocuklarına televizyon önünde yemek yedirebildiklerini ifade ederken çoğu ebeveyn, işlerini bitirmek veya dinlenmek için çocuklarını televizyonun önünde bırakmayı tercih ediyor. Bunlar çizgi filmlerin çocukların düşünce ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir faktör olduğu anlamına gelmektedir.

Pek çok çocuk gelişimi uzmanı, bir çocuğun gelişimin sürecinde medya şiddetine maruz kalmanın saldırganlık riskini artırdığını kabul etmişlerdir (Murray, 1984). 1990'ların başında, alandaki araştırmacıların çoğu, medya şiddetinin saldırgan ve şiddet içeren davranış üzerindeki etkisinin önemli ve anlamlı olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardır (Anderson vd., 2003). Psikoloji, iletişim bilimleri, sosyoloji başta olmak üzere çeşitli alanlardan gelen araştırmacılar medya şiddetine maruz kalmanın sonuçlarına dair test edilmiş ve desteklenmiş teorik modeller ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Genel olarak kabul edilmiş teoriler medya şiddetine maruz kalmanın saldırgan ve şiddet içeren davranışa neden yönelttiğini açıklamakla kalmaz aynı zamanda medya şiddetinin etkisini artıran ya da azaltan çeşitli faktörlere dair de açıklamalar sunar. Bu modeller genel itibarıyla sosyal-bilişsel ve bilgi işleme teorileri altında yer alıp insanların sosyal dünya ile etkileşimlerinin sonucu olarak nasıl algılandığı, düşündüğü, öğrendiği ve davrandığı üzerine odaklanır.

Televizyonda ya da çevrelerindeki diğer çocukların örneğin vurma gibi belirli bir saldırgan davranışını gözlemleyen bir çocuğun aynı saldırgan davranışı gerçekleştirmesi daha olasıdır (Meltzoff ve Moore, 2000). Medya şiddetinin, saldırgan düşünceleri aktive ederek saldırganlıkta kısa süreli

artışa yol açtığı ve saldırgan davranış üzerinde doğrudan etkide bulunduğuna dair bulgular elde edilmiştir (Anderson vd., 2003).

Çocuklarda saldırgan davranışlardaki artışı çocuğun şiddete maruz kalma düzeyi ile ilişkilendiren psikolojik süreçler, daha kısa sürede ortaya çıkan ancak kısa süreli ve geçici davranış değişikliği üretenler ile daha geç ortaya çıkan ancak uzun süreli davranış değişikliği üretenler olarak ikiye ayrılabilir. Çocuğun saldırgan davranışlarındaki uzun süreli artışın, genellikle çocuğun diğerlerinin şiddet içeren davranışlarını izleyerek öğrenmesinin sonucu olarak kabul edilmektedir (Bushman ve Huesmann, 2006).

Çizgi filmler; toplumsal olarak, bir çocuğa kurallara uymayı, yaşlılara yardım etmeyi ya da grup halinde çalışmayı ve ayrıca ev içindeki ya da çevredeki riskleri öğretmek için kullanılabilir (Kirsh, 2006). Ancak diğer taraftan çocuğun gerçek yaşamı ile çelişen mesajlar içerebilir (Aluja-Fabregat ve Torrubia-Beltri, 1998). Çizgi filmlerdeki komedi unsuru ve eğlenceli sahneler içerdiği şiddeti kamufle edebilir. Özellikle okul öncesi çağıdaki çocuklar komik şiddeti izlediklerinde şiddetin eğlenceli bir şey olduğunu düşüneceklerdir (Nathanson ve Cantor, 2000). Çizgi filmlerde şiddet, hikayenin neredeyse ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yetişkinler çizgi filmlerdeki şiddet oranının çok fazla olmadığını düşünürken çizgi filmlerdeki şiddet sahnesi sıklığı komediler ve dizilerden bile daha yüksektir (Potter ve Warren, 1998). Üstelik komedi unsurları çizgi filmlerin içerdiği şiddeti önemsizleştirmektedir.

Çocuklar açısından şiddeti sevimli hale getiren ve bilinçaltına işleyen çizgi filmler, şiddeti tüm acımasızlığıyla sergilemektedir. Vurma, kırma, çarpma gibi davranışlar çizgi filmlerde normal bir olaymış gibi yansıtılmaktadır. Farklı unsurlarla desteklenerek masun gibi gösterilen Tweety, Bugs Bunny, Tom ve Jerry gibi çizgi filmlerdeki şiddet içeren sahnelerin güldürücü öğelerle desteklenerek şiddetin sevimli kılınması, sonuç olarak istenmeyen davranışlara yol açabilir. Şiddet içeren çizgi filmlerin, bu programları izleyen çocuklar üstünde üç önemli etkisinden söz edilebilir (Akkan, 2008):

- Diğer insanların acı ve üzüntülerine daha az hassas olmaları,
- Gerçek hayatta çevrelerindeki şiddet unsurlarından gerektiği kadar rahatsız olmamaları,
- Çevrelerine karşı agresif ve şiddet dolu davranışlarda bulunmada diğerlerine göre daha yatkın olmaları.

Ayrıca çocukların çizgi filmde algıladıkları korku ve tehlikenin geçici olduğuna dair deneyimleri vardır (Şirin, 2006, s. 119). Çünkü kahramanlar tekrar tekrar ölebilmektedir. Çizgi filmlerin içeriğinde olan uçuş-kaçma olaylarının gerçek hayatta da olabileceğini varsayıp bunları deneyebilir ve sağlıklarını riske atabilirler (Akkan, 2008).

Silvern ve Williamson'ın (1987) şiddet içeren komik çizgi filmlerin çocukların davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmek için rastgele seçilen okul öncesi çağıdaki 28 çocuk üzerinde yaptıkları saha araştırması sonuçları çizgi filmi izledikten sonra çocukların daha yüksek saldırgan davranışlar ve daha düşük sosyal davranışlar gösterdiklerini ortaya koymuştur. Daniyal (2013) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları, çocukların %33'ünün şiddet içeren davranışlar gösterdiği ve çizgi filmlerdeki şiddet içeriğinin çocukların davranışları ile güçlü bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Yousaf ve arkadaşlarının (2015) çalışması da çocukların %80'inin çizgi film izledikten sonra psikolojik olarak etkilendiğini göstermektedir.

Rai ve arkadaşlarının (2016) çalışmasının sonuçlarına göre ebeveynleri televizyonu kapattığında ya da başka bir şey yapmasını istediğinde çocukların %45'i onlara bir şeyler fırlatıyor ya da şiddet gösteriyor. Çocukların %49'u ödevlerini çizgi filmlere göre planlarken %50'si de en sevdikleri çizgi karakterin adı ile çağrılmak istiyor. Ebeveynlerin en büyük şikayetleri arasında çocukların şiddete dönüşen davranışlar göstermeleri ve ödev yapmamaları başta geliyor. Pekdoğan ve Yılmazel'in (2015) araştırmasına göre de çocuklar Bakugan ve Avatar adlı çizgi filmlerden olumsuz şekilde etkileniyor ve bu çizgi filmleri izleyen çocuklar daha sabırsız ve aile üyelerine karşı daha kaba davranışlar sergiliyorlar.

3. YÖNTEM

Çizgi filmlerdeki şiddet öğelerinin çocuklar üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına yönelik bu araştırma Niğde ilindeki bir anaokulunda yaşları 5-7 arasında değişen 15 çocuk üzerinde gerçekleştirilmiştir. Seçilen çizgi filmin (Gumball 3. Bölüm) izletilmesini müteakip, çocukların davranışları gözlemlenmiş ve aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

1. İzlediğiniz çizgi filmde sizi korkutan bir yer oldu mu?
2. Arkadaşınızı başka bir oyun için bırakır mısınız?
3. Arkadaşınızı sizi bırakıp başka biri ile oynarsa ona küser misiniz?
4. Oyun oynamaktan sıkıldığınızda arkadaşınıza kötü davranır mısınız?
5. Oyun oynarken arkadaşınıza vurmak / itmek doğru bir davranış mıdır?
6. Oyun oynarken arkadaşınıza bağırarak yanlış bir davranış mıdır?
7. İzlediğiniz çizgi filmde yapılmaması gereken, yanlış davranışlar var mıydı? Varsa nelerdi?

Çizgi filmin çocuklar tarafından çok izlenenler arasından seçilmesine ve fiziksel şiddet içermemesine özen gösterilmiştir. Gumball adlı çizgi filmin üçüncü bölümünü izleyen çocuklara, çizgi filmin ardından yukarıdaki sorular sorularak, yaşadıkları duygu değişimleri üzerine bir analizde bulunulmaya çalışılmaktadır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

9'u kız ve 6'sı erkek olmak üzere 15 çocuk ile yüz yüze görüşme ve gözlem yöntemleri ile yapılan bu çalışmada öğrencilere öğretmenleri aracılığıyla bazı sorular sorulmuştur. Daha sonra ise gün sonuna kadar sınıfta öğrencilerin nasıl davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Çocuklar izledikleri çizgi filmde korktukları herhangi bir bölüm ya da yer olmadığını söylemişlerdir; ancak çizgi filmin izletilme esnasında birkaç kız öğrencinin, çizgi film karakterlerinin birbirlerinde vurdukları sahnelere bakmak istemedikleri görülmüştür.

Tablo 1: Çocukların Cevapları

Soru	Evet	Hayır
İzlediğiniz çizgi filmde sizi korkutan bir yer oldu mu?	2	13
Arkadaşınızı başka bir oyun için bırakır mısınız?	13	2
Arkadaşınız sizi bırakıp başka biri ile oynarsa ona küser misiniz?	12	3
Oyun oynamaktan sıkılırsanız arkadaşınıza kötü davranır mısınız?	6	9
Oyun oynarken arkadaşlarınıza vurmamak doğru bir davranış mıdır?	1	14
Oyun oynarken arkadaşınıza bağırarak yanlış bir davranış mıdır?	9	6
Çizgi filmde yapılmaması gereken, yanlış davranışlar var mıydı?	14	1

Çocukların izledikleri çizgi filmle ilgili olarak yanlış olduğunu ve onaylamadıklarını söyledikleri davranışlar ise şöyledir:

1. Yemek masasında arkadaşının yüzüne tabağındaki yiyecekten atması (12 çocuk)
2. Oyun oynarken topu arkadaşının yüzüne atması (11 çocuk)
3. Robotun oyun oynarken çocuğa vurması (10 çocuk)
4. Dinozorun diğer arkadaşını ezmesi (8 çocuk)
5. Bisikleti dikkatsiz şekilde kullanıp arkadaşına çarpması (7 çocuk)
6. Oyun esnasında arkadaşına yanlış yaptığı için bağırması (5 çocuk)
7. Bilgisayarda dövüş oyunu oynamaları (3 çocuk)

Cevaplar gözlem neticesinde ulaşılan bulgular ile uyumaktadır. Çocuklar arkadaşına vurma, saçını çekmenin, üzerine bir şeyler fırlatmanın veya dövmenin kötü bir şey olduğunu bilmektedirler. Çizgi filmlerde de bu gibi davranışları doğru bulmamaktadırlar. Çocuklar fiziksel şiddetin direkt gösterimini fark etmekte ve bunun yanlış bir davranış olduğunu düşünmektedirler; ancak yine de oyun sırasında birbirlerinin saçlarını çekme, bağırma, kızma gibi davranışlar sergileyebilmektedirler.

Çizgi filmde fiziksel şiddet kadar göze batmayan simgesel şiddetin ise farkına varamamakta ve “çizgi filmde de böyle yapıyordu” düşüncesiyle arkadaşlarına simgesel şiddet uygulayabilmektedirler. Öğrenciler çizgi filmde gördükleri şiddet davranışlarının aynılarını yapmamaktadır fakat arkadaşının üzerinde baskı kurma, arkadaşını küçük görme, sen yapamazsın diyerek arkadaşını oyundan atma gibi davranışlarda bulunmuşlardır. Kendi söylediklerinin yapılmasını isteyen çocuklar fiziksel şiddet yerine sembolik şiddete başvurumaktadırlar. Arkadaşının saçını çekerse öğretmenin kızacağına bilincinde olan çocuk, arkadaşına “çekil şuradan sen bunu yapamazsın” diyerek arkadaşının kendine olan güveninin sarsılmasına neden olabilmektedir. Bir başka örnekte de iki arkadaş oyun sırasında yanlarına gelen diğer arkadaşlarını oyuna almak istememişlerdir. Çocuklara bunun nedeni sorulduğunda ise arkadaşının başka birisiyle oynamasını istememesinden kaynaklandığı gözlemlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda çizgi filmi izleyen çocukların, kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplara bakıldığında; çizgi filmde şiddet içeren görüntü ve içeriği onaylamadıkları, bu durumdan rahatsız olarak, bunu dile getirdikleri görülmektedir. Buna karşın, çizgi filmi izlemeyi müteakiben gözlemlenen davranışlarında fiziksel ve sembolik şiddetten kaçınmadıkları, bilakis kendilerince meşru gerekçelerle farklı dozlarda şiddete başvurabildikleri görülmüştür. Çocukların düşünce, tutum ve davranışları arasındaki bu farklılığın temel nedenini, buldukları ortamın formel yapısıyla ilişkilendirmek mümkündür. Çocuklar, içinde buldukları okulun ve eğitim sisteminin kurallı bir bütün olduğunu içselleştirmişler ve kendilerine sorulan soruların, bir araştırmanın parçası olarak kendilerine yöneltildiğinin farkındadırlar. Dolayısıyla kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar ile tutum ve davranışları arasında belirgin farklılıklar gözlenmiştir. Buradan hareketle, toplumsal kurallar çerçevesinde işleyen bir yapı olarak okul, yetişkinler için olduğu kadar çocuklar için de aynı önem ve değerdedir. Toplumsal anlamda doğru ve yanlış ya da onaylanan ve onaylanmayan davranış kodlarının farkında olan çocuklar, uygulama boyutunda formel dünyanın bir parçası olabilmek adına, göstermiş olduğu şiddete, kendilerince makul gerekçeler bulabilmektedir.

5. SONUÇ

Çocuklar için çizgi filmler vazgeçilmez ve önemi gittikçe artan bir eğence aracı haline gelmiştir. Ancak çocukların çok fazla çizgi film izlemeleri onlarda saldırganlık ve bağımlılık yaratma riski taşıyor. Çizgi filmler; her yaş ve cinsiyetten, tüm sosyoekonomik düzeydeki çocukları etkilemektedir.

Çizgi filmler okul öncesi ve okul çağındaki çocukların en çok izledikleri televizyon programlarının başında gelmektedir. Görsel ve işitsel açıdan dikkat çeken çizgi filmlerdeki karakterler, çocukların kolayca taklit

ettikleri, benzemek istedikleri kahramanlar haline gelmektedir. Kendinden daha güçsüz bir başka karaktere fiziksel ya da sembolik şiddet uygulayan bir karakteri izleyen çocuklar kahramanlaştırdığı ya da kendisiyle özdeşleştirdiği karakterin davranışlarını örnek alarak arkadaşına bağırma, küçümseyici ad takma, rencide edici sözler söyleme ya da gülme gibi davranışlar sergileyebilmektedirler. Kendini çizgi film karakterine benzetip, oyun sırasında diğer arkadaşlarına istediklerini yaptırmak için fiziksel şiddete de maruz bırakabilmektedirler.

Şiddet, salt güçlü ve zayıf arasındaki güç mücadelesinden ibaret olmamakla birlikte, günümüzde toplumun tamamını etkileyebilen bir sosyal olgu olarak algılanmalıdır. Şiddete maruz kalan mutlaka bir zarar görmektedir. Bununla birlikte, zarar gören ya da zarar verenin içerisinde bulunduğu toplumla ilişkileri ve ortaya çıkardığı toplumsal etki, bireyleri aşan toplumun tamamına zarar verebilen bir soruna dönüşebilmektedir. Görülebilen ve fark edilebilen düzeydeki şiddet önlenbilir ya da bir takım tedbirler ile bir nebze de olsa olumsuz etkileri azaltılabilir. Ancak, özellikle kitle iletişim araçları ile ve gündelik yaşamın bir gerçekliği ve normal olarak aktarılan görsel ya da sembolik şiddetle mücadele edebilmek ve önleyebilmek görüldüğü gibi kolay olmamaktadır.

Günümüzde çocuklar tarafından yoğun bir biçimde izlenen çizgi filmlerde kimi zaman şiddet, vurma, kırma, fırlatma, atma, zıplama, uçma gibi görsel ve etkileyici içeriklerle, kimi zaman da örtük bir biçimde bilinçaltına yerleşebilmektedir. Kitle iletişim araçları ile şiddet unsurlarına maruz kalan çocukların, bu unsurları tutum ve davranışlarına ne ölçüde yansıtıkları üzerine yapılan araştırmada çocukların, izledikleri çizgi filmdeki şiddet içeriğini onaylamadıkları, buna karşın aynı bilinçli tutumu, davranışlarına yansıtma başarılı olamadıkları gözlenmiştir.

Araştırmanın çeşitli aralıklarla tekrarlanması ve başta internet ve mobil cihazlar olmak üzere diğer mecralara yaygınlaştırılması medya, şiddet ve çocuk ilişkisi seyrini ortaya koymak adına faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkan, A. (2008). Çok fazla çizgi film hiperaktiviteye neden oluyor. 19 Şubat 2017, <http://www.aktuelpsikoloji.com/cok-fazla-cizgi-film-hiperaktiviteye-neden-oluyor-3240h.htm>.
- Aluja-Fabregat, A., & Torrubia-Beltri, R. (1998). Viewing of Mass Media Violence, Perception of Violence, Personality, and Academic Achievement. *Personality and Individual Differences*, 25, 973-989.

- Anderson, C.A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L.R., Johnson, J.D., & Linz, D. (2003). The Influence of Media Violence on Youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 4 (3), 81-110.
- Arkadaş, A. (2013). *Çocuğa Karşı Şiddet İzleme ve Göstergeleri Kılavuzu: Birleşmiş Milletler Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması*. İstanbul: BM.
- Baran, S., & Davis, D. (2009). *Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future*. Boston: Cengage Learning.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (T. Ilgaz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Bushman, B., & Huesmann, R. (2006). Short-term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults. *Archives of Pediatric Adolescent Medicine*, 160, 384-352.
- Daniyal, M. (2013). Cartoon Network and Its Impact on Behavior of School Going Children: A Case Study of Bahawalpur. *Pakistan International Journal of Management, Economics and Social Sciences*, 2(1), 6-11.
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) (2002) World Report on Violence and Health. Geneva. http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582.
- Ergil, D. (2001). Şiddetin Kültürel Kökenleri. *Bilim ve Teknik*. 399, 35-42.
- Habib, K., & Soliman, T. (2015). Cartoons' Effect in Changing Children Mental Response and Behavior. *Open Journal of Social Sciences*, 3(9), 248-64.
- Hobart, M. (1996). Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru. *Cogito*, 6-7. Kış-Bahar, 49-55.
- Huston, A.C., Donnerstein, E., Fairchild, H., Feshbach, N.D., Katz, P.A., Murray, J.P., Rubinstein, E.A., Wilcox, B.L., & Zuckerman, D. (1992). *Big World, Small Screen: The Role of Television in American Society*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Işıker, F. (2011). *Televizyon Kanallarında Şiddet*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK: Ankara.
- Jersild, A. (1960). *Child Psychology*. New Jersey: Prentice Hall.

Elif Şeşen, Kazım Özkan Ertürk
Çizgi Filmlerdeki Şiddet İçerisinin Çocuklar Üzerindeki Etkisi
The Impact of Cartoon Violence on Children

- Karatay, G., & Kesgin, M. T. (2006). Çocuk, Televizyon ve Şiddet. *Hacettepe Üniversitesi Araştırma Görevlileri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (129-148). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Kirsh, S. J. (2006). Cartoon Violence and Aggression in Youth. *Aggression and Violent Behavior*, 11 (1), 547-557.
- Kurtay, D., Özkok, S., Barlık, A., Yatağan, M., Kurtay, A., & Akman, E. (2004). *Çocuk İhmal ve İstismarına Multidisipliner Yaklaşım ve Çocuk ve Gençlik Merkezi Çalışması*. Aydın: İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Yayınları.
- Meltzoff, A.N., & Moore, M.K. (2000). Imitation of Facial and Manual Gestures by Human Neonates: Resolving The Debate About Early Imitation. In D. Muir, A. Slater, (Ed.), *Infant Development: The Essential Readings* (167-181). Malden: Blackwell Publishers.
- Micaud, Y. (1991). *Şiddet*. (C. Muhtaroglu, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Murray, J. P. (1984). Results of An Informal Poll of Knowledgeable Persons Concerning the Impact of Television Violence. *Newsletter of American Psychological Association*, 7 (1), 2-5.
- Nathanson, A. I., & Cantor, J. (2000). Reducing the Aggression-promoting Effects of Violent Cartoons by Increasing the Fictional Involvement with the Victim: A Study of Active Mediation. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 44, 125-142.
- Pekdoğan, S., & Yılmazel, G. (2015). The Correlation between Children's Perception of Cartoon Characters and Socio-demographic Variables. *Open Journal of Social Sciences*, 3 (1), 248-264.
- Polat, O. (2000). İstanbul ve Türkiye Genelinde Güç Koşullardaki Çocuklar Açısından Çocuk Hakları Durumu. *Birinci İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı* içinde (34-37). İstanbul. Umut Matbaası.
- Potter, W. J., & Warren, R. (1998). Humor as A Camouflage of Televised Violence. *Journal of Communication*, 48, 40-57.
- Rai, S., Waskel, B., Sakalle, S., Dixit, S., & Mahore, R. (2016). Effects of Cartoon Programs on Behavioural, Habitual and Communicative Changes in Children. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 3(6), 1375-1378.
- Silvern, S. B., & Williamson, P. A. (1987). The Effects of Video Game Play on Young Children's Aggression, Fantasy, and Prosocial Behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 8, 453-462.
- Sim, Ş. (1996). *Medya ve Şiddet*. İstanbul: Fil Yayınları.

Subaşı, N. (2017). Kadına Yönelik Şiddet Nedenleri ve Sonuçları. 1 Şubat 2017, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/sayfa/kadinayan_siddet.

Şiddeti Önleme Platformu (2015), “Medya ve Şiddet Alt Çalışma Grubu Raporu”, http://aile.gov.tr/files/SIDDETI_ONLEME_PLATFORMU_MEDYA_VE_SIDDET_CALISMA_GRUBU_RAPORU_05.DOC.

Şirin, M. R. (2006). *Dersimiz Çocuk*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Türkiye İstatistik Kurumu, 13 Ocak 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>.

UNICEF, 14 Mart 2017, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/izleme-gostergeleri-kilavuzu.pdf>.

Wertham, F. (2004). *Seduction of the Innocent*. Main Road Books, NC: Davidson.

Yousaf, Z., Shehzad, M., Hassan, S. (2015). Effects of Cartoon Network on the Behavior of School Going Children. *International Research Journal of Interdisciplinary & Multidisciplinary Studies*, 1 (1), 173-179.